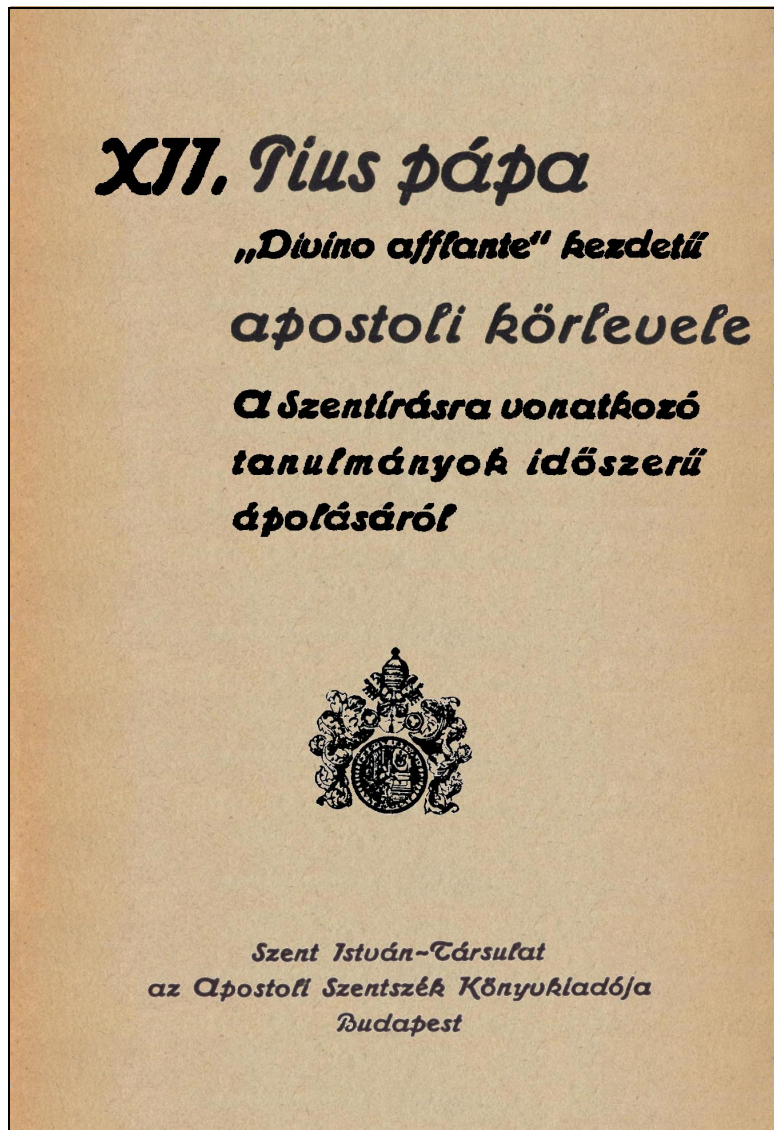

XII. Pius pápa „Divino afflante Spiritu” kezdetű apostoli körlevele a Szentíráshoz vonatkozó tanulmányok időszerű ápolásáról

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

**XII. Pius pápa
„Divino afflante Spiritu” kezdetű apostoli körlevele
a Szentírásra vonatkozó tanulmányok időszerű ápolásáról**

Nr. 1155/1948. Imprimatur.
Strigonii, die 12. Febr. 1948.
Dr. Joannes Drahos,
vicarius generalis.

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című füzet elektronikus változata. A füzet a Szent István Társulat kiadásában, Budapesten jelent meg év nélkül (1948-ban). Az elektronikus változat a Szent István Társulat engedélyével készült.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Bevezetés	4
I. Történeti adatok. XIII. Leó és utódai rendelkezései a szentírási tanulmányok előmozdítására	6
1. XIII. Leó intézkedései	6
2. XIII. Leó utódainak tevékenysége	7
3. A pápák ajánlják	8
4. Elért eredmények	9
II. Tanító rész	10
1. Mai követelmények a szentírás-tudományban	10
2. A Szentírás-magyarázat, mint feladat	13
3. A szentírás-magyarázók külön feladatai	15
4. Nehezebb kérdések kezelésének módjai	17
5. A szentírástudomány gyakorlati alkalmazása a lelkipásztorkodásban	19
Befejezés	22

Bevezetés

Tisztelendő Testvéreinknek, a pátriárkáknak, primásoknak, érsekeknek, püspököknek és más főpásztoroknak, akik az Apostoli Szentszékkal békességben és egységben élnek, továbbá az egész papságnak és az összes katolikus híveknek: A Szentírásra vonatkozó tanulmányok időszerű ápolásáról.

XII. PIUS PÁPA.

Tisztelendő Testvérek, Kedves Fiaink!
Üdvözlét és apostoli áldás!

XIII. Leó pápa „Providentissimus Deus” körlevele 50 év előtt jelent meg. Az évforduló megünneplése.

A Szentlélek sugalmazására írták a szentírók azokat a könyveket, melyeket Isten az emberiség iránt érzett atyai szeretetében adott „a tanításra, az intésre, a feddésre, az igazságban való oktatásra, hogy az Isten embere tökéletes s minden jócselekedetre kész legyen”.¹ Nincs tehát semmi rendkívüli abban, hogy az Egyház, miként hamisítatlanul vette át az apostolok kezéből ezt az égi kincset – a hit és erkölcs tanításának ezt az értékes forrását és isteni szabályát – kiváló gonddal őrizte és minden hamis és ferde magyarázattal szemben védelmezte és a lelkek örök üdvösségét szolgáló tisztében nagy gonddal használta, mint azt a minden korból származó csaknem megszámlálhatatlan bizonyíték bőségesen igazolja. Mivel pedig az utóbbi időben szokatlan mértékben vált vita tárgyává a Szentírás isteni eredete és helyes értelmezése, az Egyház egyre fokozódó elszántsággal és ügyszeretettel kelt ezek védelmére. Már a Trentói Szent Zsinat is ünnepélyesen úgy határozott, hogy e könyveket egészükben szenteknek és kánoniaknak kell elfogadni, összes részeikkel együtt, úgy amint azokat a katolikus Egyházban olvasni szokták és a latin Vulgata néven ismert régi kiadásban fellelhetők.² Korunkban a Vatikáni Zsinat, hogy a sugalmazásra vonatkozó hamis elméleteket megbélyegezze, kijelentette, hogy ezeket a könyveket szenteknek és kánoniaknak kell tartani, nem azért, mintha pusztán emberi szorgoskodásból jöttek volna létre, s az Egyház csak utólag hagyta volna őket tekintélyével jóvá, nem is amiatt csupán, mert tévedés nélkül tartalmazzák a kinyilatkoztatást, hanem azért, mert a Szentlélek sugalmazására írták, Isten a szerzőjük és ilyen minőségben adták át az Egyháznak.³ Később, mivel egyes katolikus írók nem vették figyelembe a katolikus fölfogásnak ezt az ünnepélyes meghatározását, melynek értelmében ezek a könyvek „egészükben minden részükkel együtt” isteni tekintélynek örvendenek, s ezzel együtt jár mentességük a tévedéstől, továbbá mert a Szentírás igazmondását egyedül a hit- és erkölcstani szempontokra merészelték korlátozni, minden egyebet pedig, akár a külső látható világ, akár a történelmi rend körébe vágott, „odavetett, mellékes mondásnak” minősítettek és azt állították, hogy az ilyenek semmiféle összefüggésben sem állanak a hittel: halhatatlan emlékü elődünk, XIII. Leó pápa, 1893. november 18-án kelt Providentissimus Deus kezdetű körlevelében teljes joggal elítélte ezeket a tévedéseket és egyben bölcs utasításokat meg irányelveket adott a szentkönyvek tanulmányozására.

Most, hogy kedvező alkalom kínálkozik e körlevél közzététele ötvenedik évfordulójának megünneplésére, mivel a szentírási tanulmányok alaptörvényeit tartalmazó írásról van szó,

¹ 2Tim 3,16–17.

² Sessio IV. decr. 1. – *Enchiridion Bibl.* n. 45.

³ Sessio III, cap. 2, EB n. 62.

nekünk – akik pápaságunk kezdete óta annyi gondot fordítunk a szent tanulmányokra⁴ – időszerűnek látszott, hogy megerősítsük és nyomatékosan ajánljuk, amit elődünk bölcsen elrendelt, és aminek megszilárdításához és tökéletesítéséhez utódai hozzájárultak, s egyúttal körvonalazzuk, amit a mostani idők megkövetelnek, hogy egyre jobban ösztönözzük erre a szükséges és dicséretes dologra az Egyház minden fiát, aki e tanulmányokkal foglalkozik.

---

⁴ *Sermo ad alumnos Seminariorum... in Urbe* (1939. június 24.). *Acta Ap. Sedis* 31 (1939), 245–251. lap.

I. Történeti adatok. XIII. Leó és utódai rendelkezései a szentírási tanulmányok előmozdítására

1. XIII. Leó intézkedései

A Szentírás mentes a tévedéstől

XIII. Leó első és legfőbb gondja az volt, hogy a szent könyvek igazságára vonatkozó tanítást kifejtse és a támadásokkal szemben megvédelmezze. Súlyos kifejezésekkel leszögezte, hogy nincs szó tévedésről akkor, amikor a szentíró, a külső, létező dolgokról beszélve, Szent Tamás szerint⁵ „az érzékelés alá eső szemponttól engedi magát vezetni”, mert „vagy átvitt értelemben szól, vagy pedig úgy beszél, amint a köznyelv szokott akkoriban és ma is szólani a mindennapi élethez tartozó számos dologról, még a műveltebb egyének körében is”. Mert a „szentírók, vagy helyesebben – Szent Ágoston szavait használva – az általuk szóló Szentlélek⁶ nem akarta az embereket megtanítani a látható dolgok belső összetételére, hisz ez nem mozdítja elő senkinek az üdvösségét”.⁷ Méltán vonatkoztatjuk a mondottakat a rokontudományokra, kivált a történelemre: voltaképpen hasonló módon cáfolhatjuk meg az ellenfelek megtévesztő állításait és védhetjük meg támadásaikkal szemben a Szentírás történeti hitelét.⁸ Nem szabad továbbá tévedéssel vádolni a szentírókat akkor sem, amikor a kéziratmásolók követtek el pontatlanságot, vagy amikor valamely hely igazi jelentése kétséges. Végül teljesen lehetetlen a sugalmazást csupán a Szentírás néhány részére szűkíteni, vagy megengedni azt, hogy a szentíró tévedett. Hiszen az isteni sugalmazás nemcsak hogy egymagában kizár minden tévedést, hanem azt oly szükségképpen zárja ki és űzi el magától, amilyen szükségszerű az, hogy Isten, a legfőbb Igazság, semmiféle tévedés szerzője nem lehet. Ez az Egyház ősi és következetes hite.⁹

Éppen ezért ezt a tanítást, amelyet oly nagy komolysággal fejtett ki elődünk, XIII. Leó, mi is tekintélyünk latba vetésével előterjesztjük és sürgetjük, hogy azt mindnyájan buzgón kövessék. Azonfelül szorgalmazzuk, hogy napjainkban is éppen olyan készségesen engedelmessékedjenek XIII. Leó tanácsainak és buzdításainak, mint azt ő a maga idejében oly bölcsen elvárta. Idővel ugyanis, jórészt a fejét mindenütt felütő racionalizmus elhamarkodott nézetei folytán, új és nem csekély nehézségek és kérdések vetődtek fel, s kivált a keleti vidékek számos helyén kiásott vagy fölkeresett régi emlékek újszerű tájékozódást idéztek elő. Ezért elődünk, apostoli tisztje tudatában, hogy a katolikus kinyilatkoztatás kiváló forrása még biztosabban és bőségesebben álljon az Úr nyája használatára és még inkább, hogy azon egyáltalán csorba ne essék, azt kívánta: „legyenek sokan, akik kiállanak és hajthatatlanul kitartanak a Szentírás védelme mellett, és mindenekfölött azok fordítsanak naponkint fokozódó buzgalmat a Szentírás olvasására, átmélkedésére és magyarázó kifejtésére, mint méltányos, akiket az isteni kegyelem az egyházi rendbe szólított”.¹⁰

Ezért XIII. Leó, aki már régen dicsérte és jóváhagyta a domonkosrendiek általános rendfőnökének buzgólkodása révén alapított, s a szent könyvek tanulmányozását célzó,

⁵ Vö. I^a q. 70. art. 1 ad 3.

⁶ *De Gen. ad litt.* 2, 9, 20. – *Patres Lat.* 34. kötet, 270. k. oszlop; *CSEL.* 28. kötet. (Sectio III., pars 2) 46. l.

⁷ XIII. Leó *Acta XIII*, p. 355. l., *EB* n. 106.

⁸ Vö. XV. Benedek *Spiritus Paraclitus* kezdetű körlevelét. *AAS* 12 (1920), 396. l., *EB* n. 471.

⁹ XIII. Leó *Acta XIII*, 357. k. l., *EB* n. 109. k.

¹⁰ Vö. XIII. Leó *Acta XIII*, 328. l., *EB* n. 67. k.

jeruzsálemi iskolát – azt a kijelentést tette róla, „hogy a szentírási tanulmányok nem kis lendületet kaptak onnan és még nagyobbat remélnek”¹¹ –, életének utolsó évében új módot adott arra, hogy a „Providentissimus Deus” körlevélben annyira ajánlott tanulmányok napról-napra tökéletesedjenek és hatékonyabban előmozdítottassanak. 1902. okt. 30-án kelt „Vigilantiae” kezdetű apostoli levelével ugyanis Bizottságot, vagy mint ma hívják, Commissio-t létesített, amelynek tagjai nagytekintélyű férfiak, „föladatuk az, hogy minden erejükkel odahassanak, hogy az Isten szavát oly kiváló módon tanulmányozzák, amint azt a mai idők megkívánják, hogy az ne csak a tévedés minden árnyalatától legyen ment, hanem minden merész vélekedés is távortartassék tőle.”¹² E Bizottságot elődeink példájára mi is megerősítettük, és hatáskörét gyarapítottuk. Szolgálatát, mint már a múltban is, többször igénybe vettük, hogy a szent könyvek magyarázóitól megkapjuk a katolikus szentírásmagyarázat ama józan törvényeit, amelyeket a szentatyák, az egyháztanítók és maguk a pápák hagyatékoztak reánk.¹³

2. XIII. Leó utódainak tevékenysége

X. Pius művei

Ezzel kapcsolatban helyénvalónak találjuk, hogy megemlékezzünk mindarról a jelentős és hasznos munkáról, amellyel több elődünk ugyanabból a célból hozzájárult a Leó-féle szerencsés kezdeményezéshez, és amely annak, mondhatni, kiegészítése és gyümölcse. X. Pius mindenekelőtt arra akart biztos módot szolgáltatni, hogy bőségben legyenek olyan tanítók, akiket komolyságuk és kellő tudásuk ajánl arra, hogy a katolikus iskolákban a szent könyveket magyarázzák. E végből létesítette a szentírási doktorátus és licenciátus néven ismert akadémiai fokozatokat, amelyeket a Bibliai Bizottság (Commissio Biblica) adományoz.¹⁴ Azután törvényt tett közzé arra vonatkozóan, milyen módszert kell követni a szentírási tanulmányokat illetően a papnevelőkben. A cél nem csupán az, hogy a növendékek a maguk számára fölfogják és megismerjék a szentkönyvek erejét, külső sajátosságait és belső értékét, hanem hogy könnyen és haszonnal tudjanak az Isten igéjének szolgálatába szegődni és az isteni sugalmazásra írt könyveket minden támadással szemben meg tudják védeni.¹⁵ Végül az volt az elgondolása, hogy Rómában a felsőbb szentírási tanulmányok végzésére központ létesüljön, amely a lehető leghatékonyabban mozdítsa elő a szentírástudományt és a vele kapcsolatos tanulmányokat az Egyház szellemében. Ezért megalapította a Pápai Bibliai Intézetet (Pontificium Institutum Biblicum), azon volt, hogy nagytekintélyű tanárai legyenek, a kellő felszerelése meglegyen, megszabta törvényeit, megállapította fegyelmét, e pontban kifejezetten is XIII. Leó „üdvös és célszerű intézkedései szerint” igazodva.¹⁶

¹¹ *Hierosolymae in coenobio* kezdetű apostoli levél, 1892. szept. 17., XIII. Leó *Acta* XII, 239–241. l., lásd 240.

¹² Vö. XIII. Leó *Acta* XXII, 232. kk. II., *EB* n. 130–141, lásd nn. 130, 132.

¹³ Pont. Commissio de Re Biblica levele Itália érsekeihez és püspökeihez 1941. aug. 20-án, *AAS* 33 (1941) 465–472. l.

¹⁴ *Scripturae Sanctae* apostoli levél, 1904. febr. 23., X. Pius *Acta* I, 176–179, *EB* nn. 142–150, lásd nn. 143–144.

¹⁵ Vö. *Quoniam in re biblica* apostoli levelet, 1906. március 27., X. Pius *Acta* III, 72–76. l., *EB* nn. 155–173; lásd n. 155.

¹⁶ *Vinea electa* apostoli levél, 1909. május 7., *AAS* I. (1909) 447–449. l. *EB* nn. 293–306, lásd nn. 296, 294.

XI. Pius alapításai

Mindezt tökéletesítette végezetül közvetlen elődünk, boldogemlékű XI. Pius. Elrendelte többek közt, hogy a papnevelőkben senki sem taníthat Szentírást, hacsak a szentírási tanulmányok végeztével nincs törvényes birtokában a Bibliai Bizottság vagy a Bibliai Intézet által adott akadémiai rangfokoknak. Kívánta azonfölül, hogy e rangfokokozatok ugyanazokat a jogokat biztosítsák, és ugyanolyan hatályúak legyenek, mint a hittudományi és egyházi tudományos rangfokokozatok. Úgy intézkedett, hogy senkinek sem lehet olyan egyházi javadalmat juttatni, amellyel egyházzal együttl jár a szentírás-magyarázat kötelezettsége a nép számára, ha az egyéb követelményeken fölül nem rendelkezik szentírás-tudományi licenciátussal vagy doktorátussal. Buzdította a szerzetesrendek és társulatok legfőbb elöljáróit és az összes katolikus püspököket, válogassák ki növendékeik között a legjobbakat, és küldjék őket e tanfolyamokra, hogy elnyerjék a Bibliai Intézetben az akadémiai rangfokokozatokat. Ugyanakkor buzdításait példájával támogatta azáltal, hogy bőkezűségében évi pénzbeli járulékot nyújtott a nevezett célra.¹⁷

Boldogemlékű X. Pius pártfogásával és helyeslésével 1907-ben a bencések megbízást kaptak a Szentírás „Vulgata” néven ismert latin fordításának kiadását megelőző kutatások és tanulmányok elvégzésére.¹⁸ XI. Pius szilárd alapot óhajtott biztosítani e nehéz és fáradságos vállalkozáshoz, amely sok időt, tetemes kiadásokat követel, s amelynek rendkívüli hasznát a már megjelent pompás kötetek fenn hirdetik. Ezért teljesen fölépítette és bőkezűen ellátta könyvtárral és a kutatás egyéb eszközeivel a római Szent Jeromos-monostort, melynek kizárólagos föladata, hogy e megbízásnak megfeleljen.¹⁹

3. A pápák ajánlják

Éppoly kevésbé hallgathatjuk el mindazt, amit elődeink kínálkozó alkalommal ajánlottak. Ez pedig a Szentírás tanulmányozása, jámbor olvasása, a róla való prédikálás és elmélkedés. Már X. Pius erőteljesen fölkarolta a Szent Jeromos-Társaságot. Ez azon van, hogy a hívek közt meghonosítsa és megkönnyítse azt a minden bizonnal dicséretes szokást, hogy a szent evangéliumokat olvassák és róluk elmélkedjenek. A pápa buzdította e Társaságot, tartson ki lelkesen elhatározása mellett, amit igen hasznos és a mai időknek nagyon megfelelő dolognak minősített, mert leszereli a régi hamis hiedelmet, mintha az Egyház valamiképp is ellenezte volna a Szentírás modern nyelveken való olvasását és ez elé bármiféle akadályt gördített volna.²⁰ XV. Benedek, a Szentírás-magyarázat legkiválóbb tanítója, (Szent Jeromos) halálának 15. évszázados fordulója alkalmával, a maga részéről ezeket tette: Nyomatékkal sürgette a szent doktor által adott irányelvek és példák követését. Összefoglalta XIII. Leó és a saját utasításait, és a tárgyhoz új, helyénvaló és elévülhetetlen ajánlásokat fűzött. Az Egyház minden egyes fiának, s legfőképpen az egyháziaknak lelkére kötötte a Szentírás megbecsülését, összekapcsolva annak jámbor olvasásával és szüntelen elmélkedésével. Fölvívta a figyelmet arra, hogy e könyvben kell keresni a lelki táplálékot, amellyel a tökéletességre törekvő lélek élete táplálkozik, és hogy a Szentírás használatának főleg abban kell nyilvánulnia, hogy az Isten igéjének szolgálatát szentül és gyümölcsözően lássák el. Hasonlóképpen újólá dicsérte a Szent Jeromos-Társaság működését, amelynek eredményeképpen olyan széles rétegekhez jutnak el az evangéliumok és az Apostolok

¹⁷ Vö. *Biblioram scientiam* m. pr., 1924. ápr. 27., *AAS* 16 (1924), 180–182. l., *EB* nn. 518–525.

¹⁸ Levél Gasquet Aidánhoz, 1907. dec. 3., X. Pius, *Acta* IV. 117–119. l., *EB* n. 285. k.

¹⁹ *Inter praecipuas* apostoli rendelet, 1933. június 15., *AAS* 26 (1934) 85–87. l.

²⁰ *Qui piam* kezdetű levél Cassetta bíborshoz, 1907. január 21., X. Pius *Acta* IV. 23–25. l.

Cselekedetei, hogy „már nincs keresztény család, amely azok híjával volna, és mindenki megszokta olvasásukat és a róluk való mindennapi elmélkedést”.²¹

4. Elért eredmények

Örömmel állapítható meg, hogy a Szentírás ismerete és használata a katolikusok körében nem kis mértékben előhaladt. Része van ebben, elődeink kezdeményezésein és buzdításain kívül mindazok fáradozásának is, akik e buzdítások szerint jártak el, írás, tanítás, prédikálás, a szentkönyvek fordítása és terjesztése által szorgoskodva. Azokból az iskolákból, amelyekben hittudományi és szentírási felső tanfolyamok vannak, főleg a mi Pápai Biblia Intézetünkben, a Szentírás számos művelője került és kerül ki napról-napra, akik a szentkönyvek lángoló szeretetétől hevítve, ugyanilyen lelkesedéssel nevelik a felnövekvő papi nemzedéket, s közlik vele azt a tudást, amelytől maguk át vannak itatva. Nem kevesen közülük írásaikkal előbbre vitték és egyre viszik a szentírási kérdéseket, akár azáltal, hogy a kritika elveinek megfelelően kiadják, magyarázzák, megvilágítják és modern nyelvekre fordítják a szent szövegeket, akár azáltal, hogy a hívek számára olvasmánynak és elmélkedésnek földolgozzák, akár azáltal végül, hogy a szentírás-magyarázat szempontjából hasznos világi tanulmányokat művelik. Eme és más hasonló kezdeményezésekből, amelyek napról-napra szaporodnak – amilyenek, hogy csak pár példát említsek, a bibliai egyesületek, összejövetelek, gyűlések, hetek, könyvtárak és az evangéliumok olvasását szorgalmazó társulások –, azt a reményt merítjük, hogy a lelkek javára mindenütt csak fokozódni fog a Szentírás tisztelete, használata és ismerete, föltéve, hogy mindnyájan szilárdan, lelkesedéssel és hűségesen ragaszkodunk a szentírástudomány kezelésének módjához, amelyet XIII. Leó írt elő, utódai részletezve és tökéletesítve kifejtettek, s mi is megerősítettünk és bővítettünk, s azután a tapasztalat is, mint egyedül biztosat, igazolt, – nem riadva meg a nehézségektől, amelyek – mint minden emberi műben – e nagyszerű vállalkozásban sem fognak hiányozni.

---

²¹ *Spiritus Paraclitus* kezdetű körlevél, 1920. szept. 15., *AAS* 12 (1920) 385–422. 1., *EB* nn. 457–508, lásd nn. 457, 495, 497, 491.

II. Tanító rész

Megváltozott viszonyok

Nincs senki, aki hamar rá ne jönne arra, hogy az elmúlt 50 évben lényegesen megváltoztak a viszonyok a szentírástudomány és segédtudományai terén. Mert, hogy egyebet ne említsünk, amikor elődünk „Piovidentissimus Deus” körlevelét írta, a Szentföldön még csak itt-ott kezdődtek az e tanulmányokkal kapcsolatos ásatások. Ma már e kutatások számbelien is igen megnöttek, módszerük is tökéletesedett és eljárásaik is szigorúbbak, s így többet és biztosabban tudunk meg belőlük. A szakemberek és e tanulmányokkal foglalkozók mind igen jól tudják, mennyi fényt derítettek e kutatások a szent könyvek helyesebb és teljesebb megértésére. Az ásatások jelentősége egyre nő az írott leletek föltárásával, amelyek nagyban hozzájárulnak a régi korok nyelvi, irodalmi, történelmi, erkölcsi és vallási megismeréséhez. Nem kisebb jelentőségű a papiruszok fölfedezése és megfejtése, ami oly gyakori korunkban: ezekből alaposabban megismertük kivált a Krisztus-korabeli irodalmat, nyilvános és magánintézményeket. Tovább megyünk: a szentkönyvek régi kódexeit találták meg és adták ki; részletesebben és mélyebben áttanulmányozták a szentatyák szentírásmagyarázatát; végül számos példán egyre világosabbá válik a régiek beszéd-, elbeszélési és írásmódja. Mindez, amire bizonyára a Gondviselés külön akaratából jutott el korunk, bizonyos mértékben arra serkenti a Szentírás magyarázóit, használják csak ki az elért világosságot és eredményt arra, hogy alaposabban kifürkésszék, világosabban előtárják és érthetőbben kifejtsék az Isten szavát. Nagy örömmel vesszük tudomásul, hogy a szentírásmagyarázók követték és lelkiismeretesen követik is e fölhívást. Ez máris a Providentissimus Deus körlevél gyümölcse, és hozzá még sem nem a legutolsó, sem nem a legkisebb. Elődünk, XIII. Leó, előre megmondta a szentírástudomány föllendülését, munkára szólította föl a katolikus szentírásmagyarázókat és bölcsen meghatározta a munka útját-módját.

Mi a magunk részéről a jelen körlevéllel azt akarjuk elérni, hogy a vázolt munka ne csak folytatódjék, hanem tökéletesedjék, és meg hozza a maga gyümölcsét. Mindenekfölött mindenkinek a szeme elé akarjuk tární, mi az, ami még elintézésre vár és milyen lelkülettel kell ma a katolikus szentírásmagyarázónak e nehéz és magasztos vállalkozáshoz fognia. Azonkívíül új lendületet és ösztönzést akarunk adni a lelkipásztoroknak, akik szorgalmasan munkálják az Úr szőlejét.

1. Mai követelmények a szentírás-tudományban

A keleti nyelvek tanulása

Már az egyházatyák, és különösen Szent Ágoston, nyomatékosan ajánlották a katolikus szentírásmagyarázónak, aki a Szentírás megértésére és kifejtésére kíván vállalkozni, a régi nyelvek ismeretét és az eredeti szövegek fölhasználását.²²

Az akkori idők körülményei folytán azonban csak nagyon kevesen és azok is tökéletlenül ismerték a héber nyelvet. A középkorban, a skolasztikus hittudomány virágkorában, nyugaton még a görög nyelv ismerete is annyira fogyatékos volt, hogy a szent könyvek magyarázatánál a legkiválóbb tekintélyek egyedül a Vulgata nevű latin fordításra támaszkodtak. Napjainkban ellenben a régiségkutatók és az irodalom művelői körében ismeretes a görög nyelv, amely a

²² Vö. pl. Szent Jeromosnál *Praef. in IV Evang. ad Damasum*, PL 29. kötet 526–527. o., Szent Ágoston *De doctrina christ.* II, 16, PL 34. kötet, 42–43.

reneszánsz óta bizonyos értelemben új életre ébredt, sőt a műveltek közt a héber és egyéb keleti nyelvek ismerete is elterjedt. Annyi segédeszköz áll rendelkezésre manapság e nyelvek elsajátítására, hogy az a szentírás-magyarázó, aki elutasítja magától e nyelveket, s így elzárja maga előtt az utat az eredeti szövegekhez, nem kerülheti el a könnyelműséggel való megbélyegzést.

Mert az is kötelessége a szentírás-magyarázónak, hogy különös gonddal és tisztelettel összegyűjtse a legkisebb részleteket, amelyek a Szentlélek sugalmazására a szentíró tollából eredtek, s így minél alaposabban megismerje annak gondolatait. Ezért kell napról-napra kifejtett szorgalommal haladnia a szentírási nyelvek és a többi keleti nyelv ismeretében és szentírás-magyarázat szolgálatában minden eszközt fölhasználnia, amit a nyelvtudomány bármilyen faja a keze ügyébe juttat. Erre törekedett már nagy buzgalommal Szent Jeromos, úgy, amint korának ismeretei megengedték neki. Ugyanerre törekedtek fáradhatatlanul és nem közepes sikerrel, nem kevesen a XVI. és XVII. század nagy szentírás-magyarázói közül, noha akkoriban sokkal alacsonyabb fokon állt e nyelvek ismerete, mint ma. Éppen ebből az okból kifolyólag tehát igen helyén való dolog magát az eredeti szöveget tenni a magyarázat alapjául, mert az – minthogy a szent szerző maga írta – sokkal nagyobb tekintélyű és súlyú, mint bármilyen régi vagy mai fordítás, ha még olyan jól sikerült is. Könnyebben és nagyobb eredménnyel jutni el e pontra, ha magát a szöveget illetőleg a nyelvtudással a kellő tudományos kritikai ismeretek párosulnak.

Szövegbírálat

Hogy milyen jelentőséget kell tulajdonítani e szövegkritikának, arra világosan rámutatott már Szent Ágoston, mikor a szent könyveket tanulmányozó egyén számára adott utasítások közt első helyre teszi: gondja legyen arra, hogy jól átjavított szövegekhez jusson. „Azoknak a törekvése, akik meg akarják ismerni az isteni írásokat – mondja e kiváló egyháztanító –, elsősorban a kódexek javítására irányuljon, úgy annyira, hogy a ki nem javítottakat kevésbé becsüljék, mint a kijavítottakat.”²³

Jelenleg e „szövegkritika” néven ismert tudomány, amelyet dicséretesen és eredménnyel alkalmaznak profán szövegek kiadásánál, alkalmazást nyer, és pedig még jogosabban, mint azoknál, a szent könyveknél is, már csupán az Isten szavának kijáró tisztelet miatt is. Mert már természeténél fogva azzal az előnnyel jár, hogy általa a lehető legtökéletesebben helyreállítható a szent szöveg, megtisztítva azt a kézírók hibájából becsúsztott fogyatékoságoktól, és lehetően megszabadítva a széljegyzetektől, kihagyásoktól, szócserektől, ismétlésektől és minden másfajta tévedéstől, amelyek előfordulnak az olyan írásokban, melyeket századokon át származtatnak tovább. Alig szükséges külön említeni, hogy e kritika, amelyet néhány évtizede egyesek oly önkényesen és gyakorta használtak, hogy el lehetett mondani: amire törekedtek, az nem volt más, mint saját nézeteik és előítéleteik becsempészése a szent szövegbe, – ma már törvényeiben annyira kifejlődött és annyira biztos, hogy jelentős segítség ahhoz, hogy minél hamisítatlanabban lehessen kiadni Isten szavát és bárminemű ilyen irányú visszaélést könnyűszerrel fel lehessen fedezni. Nem szükséges itt kiemelni – mert hiszen eléggé ismeretes a Szentírás művelői előtt –, milyen tiszteletben tartotta az Egyház, az első századoktól napjainkig, e kritika tanulmányozását. Ma azután, hogy annyira tökéletesedett e művészet alkalmazása, a Szentírással foglalkozók megtisztelő, bár nem mindenkor könnyű feladata, hogy minden erejükből arra törekedjenek, hogy a katolikusoknak alkalmasint, még pedig minél hamarább, legyenek mind a szent könyveket, mind pedig a régi fordításokat tartalmazó és a vázolt irányelveket szemmel tartó

²³ *De doct. christ.* II, 21, PL 34. kötet 46. o.

kiadványaik, olyképpen, hogy a szent szöveg minél nagyobb tiszteletével párosuljon a kritika törvényeinek minél pontosabb követése. Tudnia is kell mindenkinek, hogy e nagyvonalú munka nemcsak arra való, hogy az isteni sugallatra nekünk adott írásokat helyesen olvassuk, hanem megkívánja azt tőlünk a kegyelet is, hogy így kimutassuk hálánkat a gondviselő Isten iránt, aki fölségének trónjáról hozzánk, gyermekeihez, atyai levelekként küldötte ezeket a könyveket.

A Vulgata tekintélye

Senki se gondolja, hogy az eredeti szövegek használata a kritikai eljárások igénybevételével a legkisebb mértékben is ellenkeznék azzal, amit a Trentói Zsinat²⁴ oly bölcsen állapított meg a latin Vulgatával kapcsolatban. Mert a zsinati atyák, mint arról a zsinat története tanúskodik, nemcsak nem helyezkedtek szembe az eredeti szövegekkel, hanem kifejezetten kérték a pápát, hogy „Krisztusnak őszentségére bízott nyája javára” gondoskodjék arról, hogy a latin Vulgata kiadáson kívül, „Isten szentegyházának, saját munkájából kifolyóan, legyen lehetően javított görög és héber kódexe”.²⁵ Az akkori idők nehézségei és egyéb akadályok következtében nem lehetett teljesen megfelelni e kívánságnak, most azonban, mint ezt hisszük, igenis eleget lehet neki tenni, még pedig, számba véve az összes katolikus tudósok munkaerejét, kielégítőbb módon. Ami a Trentói Zsinatnak azt a határozatát illeti, hogy „mindannyian hitelesként használják” a latin Vulgata fordítást, mindenki tudja, hogy az csak a latin egyházra vonatkozik, mégpedig a Szentírás nyilvános használatát illetően, de kétségkívül semmi módon sem csorbítja az eredeti szövegek tekintélyét és erejét. Egyéb okok közt már csak azért sem, mert akkor szó sem volt az eredeti szövegekről, hanem csak azokról a latin fordításokról, amelyek akkoriban közkézen forogtak. A Zsinat úgy határozott, hogy ezek között joggal illeti elsőség azt, „amelyet az Egyház annyi évszázados használat révén elfogadott”.

Így tehát a Vulgata kiváló tekintélyét, vagy mint mondják, hitelességét, a Zsinat mindenképp nem kritikai megfontolásokból kiindulva alapozta meg, hanem sokkal inkább abból a törvényes használatból, amelyben annyi század folyamán az Egyház részéről részesült. Ez a használat egymagában is bizonyítja, hogy hit és erkölcs dolgában minden tévedéstől mentes, úgyannyira, hogy – amint azt az Egyház hirdeti és megerősíti – biztosan és tévedéstől való félelem nélkül idézhető vitatkozások, előadások és szentbeszédalkalmával, de a nevezett hitelesség inkább jogi, mint kritikai jellegű.

Éppen ezért a Vulgata tekintélye tan dolgában nem akadályozza, sőt manapság inkább követeli, hogy ugyanazt a tanítást bizonyítsák és megerősítsék maguk az eredeti szövegek, és hogy állandóan azoknak a segítségéhez folyamodjanak, mint amelyek egyre világosabbá teszik és alátámasztják a Szentírás helyes értelmét.

Éppoly kevésbé tiltja a Trentói Zsinat határozata, hogy a hívek használatára s javára, valamint az Isten szavának könnyebb megértése végett modern nyelvű fordítások készüljenek, mégpedig egyenesen az eredeti szövegek alapján, mint ahogy tudomásunk szerint már vannak is ilyenek sok helyütt, dicséretes módon, az egyházi hatóság jóváhagyásával.

²⁴ *Decr. de editione et usu Sacrorum Librorum, Conc. Trid.* Goerres Társaság kiadása, V. kötet 91. k. 1.

²⁵ Ugyanott X. kötet 471. l., 1, vö. V. kötet 29. 59, 65. l., X. kötet 446. k. 1.

2. A Szentírás-magyarázat, mint feladat

Szószerinti értelem

A katolikus szentírás-magyarázónak a régi nyelvek birtokában és a kritika segédeszközeivel fölverte arra kell vállalkoznia, hogy a szent könyvek igazi értelmét kibogozza és mások elé tárja. Ez a reábízott feladatok közt az elsődleges feladat. E munka közben tartsák szem előtt a magyarázók, hogy az ő főgondjuk annak a megkülönböztetése és világos megállapítása, ami a Szentírás szavainak, mint mondják, szószerinti értelme, „amelyből – Aquinói Szent Tamás állítása szerint – egyedül lehet érvelni”. Így tehát nyelvismeretükkel az összefüggésre támaszkodva és egyéb hasonló helyekkel igazolva, mutassák meg serényen a szavak eredeti értelmét. Ezeket az eszközöket szokás fölhasználni tisztán profán írók műveinek magyarázatánál is abból a célból, hogy egészen világos legyen a szerző gondolata.

De a Szentírás magyarázói, tudva, hogy az ő esetükben az Isten által sugalmazott ígéről van szó, amelynek őrzését és magyarázatát ugyancsak Isten bízta az Egyházra, nem kevesebb figyelemmel tartsák szem előtt az egyházi tekintély magyarázatait és a „hithasonlóságot” (analogia fidei) is, mint azt oly bölcsen hangsúlyozta XIII. Leó Providentissimus Deus körlevelében.²⁶ Különösképpen azon legyenek, hogy ne csak a történelemre, régiségtanra, nyelvészetre és egyéb rokontudományokra vonatkozó kérdéseket fejtsék ki – mint azt bizonyos magyarázatokban kifogásoljuk –, hanem igenis fölhasználva e tudásukat abban a mértékben, ahogy segítik az exegézist, mutassák meg különösen, miben áll minden könyv vagy szöveg tanítása a hit és erkölcs tekintetében, olyképpen, hogy az ő magyarázatuk ne csak a hittudósoknak legyen segítségére a hittételek kifejtésére és alátámasztására irányuló fáradozásukban, hanem segítse a papokat is, amikor a népnek a keresztény tanítást kifejtik, az összes hívek számára pedig végül szent és keresztényhez méltó életet alapozzon meg.

A Szentírás egyéb értelmezése

Ha e kimondottan teológiai magyarázatot nyújtják, mint említettük, hatékonyan elhallgattatják azokat, akik azt állítják, hogy alig találnak a szentírás-magyarázatokban valamit, ami értelmüket Istenhez emeli, lelküket táplálja, és a benső életet előmozdítja, s ezért fenn hangoztatják, hogy bizonyos lelki és misztikus magyarázathoz kell visszatérni. Milyen helytelenül gondolkoznak, maga a tapasztalat mutatja. Hisz az Isten szavának megfontolása és átelmékedése révén valóban sokan tökéletesítették a lelküket, és gyulladtak Isten lángoló szeretetére. Az Egyház állandó gyakorlata és a nagy tanítómesterek tanácsai is világosan e mellett tanúskodnak.

Annyi viszont bizonyos, hogy nem kell kirekeszteni a Szentírásból minden lelki-szellemi értelmezést. Mert azokat a dolgokat, amelyekről az Ószövetségben szó volt, és amelyek ott történtek, Isten bölcsen úgy rendezte el, hogy az, ami megtörtént, lelki értelemben, előlegezett jelképe legyen annak, aminek a kegyelem újszövetségi törvényében kellett megvalósulnia. Ezért a szentírás-magyarázónak éppoly tüzetesen ki kell fejtenie a lelki értelmet is, föltéve, hogy kézenfekvő és hogy Isten azt adni akarta, – mint ahogy kifejti a tulajdonképpeni, vagy mint mondják, szószerinti értelmet, amelyet a szentíró tervezett és kifejezésre juttatott. Valójában csak Isten ismerhette és nyilatkoztathatta ki nekünk a lelki értelmet.

²⁶ XIII. Leó *Acta XIII*, 345–346. l., *EB* n. 94–96.

Hogy létezik ilyen értelmezés, jelzi és tanítja az evangéliumokban maga az isteni Üdvözítő. A Mester példájára mellette tesznek bizonyosságot az apostolok is, szóban és írásban. Ezt mutatja az egyházi hagyomány által szüntelenül átszarmaztatott tan. Ezt hirdeti végre, ősidőktől a liturgia, amaz ismert elv alapján: „Lex precandi lex credendi est” (Az imádság törvénye a hit törvénye). Így tehát a katolikus szentírás-magyarázóknak világosan fel kell tárniok ezt a lelki értelmet, amelyet maga az Isten kívánt és rendelt, azzal az igyekezettel, amelyet az isteni szó méltósága megkövetel. De gondosan óvakodjanak attól, hogy a Szentírás eredeti értelmeként tüntessék fel a dolgok egyéb átvitt jelentését.

De kivált az igehirdetésben jó szolgálatot tehet a hit- és erkölcstani igazságok megvilágítására és vonzóvá tételére a szent szövegnek bizonyos tágabb, átvitt értelemben fölhasználása. Természetesen józan mérsékletre kell törekedni. Nem szabad elfeledni, hogy a Szentírás szavainak ilyenén használata csak külső és járulékos használat, és nincs minden veszély nélkül, kivált ma, amikor a hívek, de főleg a profán és szent tudományokban jártasabbak, inkább azt keresik, amit maga az Isten óhajt velünk közölni a Szentírásban, mintsem azt, amit az ékesszóló szónok vagy író a biblia szavait bizonyos ügyességgel forgatva belőlük kihoz. „Eleven az Isten szava és hatásos, és áthatóbb minden kétélű kardnál, és behat az elmének és léleknek, az ízeknek és velőknek eloszlásáig, és megítéli a szív gondolatait és szándékait.”²⁷ Ahhoz, hogy a lelkeket megmozgassa és fölrázza, nincs szüksége szépítgetésre és javítgatásra az ember részéről. A Szentlélek sugalmazására írt szentírási lapok telisdedele vannak eredeti jelentésekkel; ezek isteni erővel megajándékozva, egymagukban is hatnak, mennyei dísszel övezve, magukban is tündökölnék: csak fejtse ki a magyarázó azokat olyan teljesen és lelkiismeretesen, hogy a bennük rejlő kincsei a bölcsességnek és okosságának mind napfényre kerüljenek.

Az egyházatyák és egyháztanítók szentírás-magyarázata

A főntebbi célok elérésére a katolikus szentírás-magyarázó jó haszonnal tanulmányozza azokat a műveket, amelyekben a szentatyák, az egyháztanítók és az elmúlt idők kitűnő exegetái a Szentírást kifejtették. Az ő jártasságuk profán dolgokban, valamint nyelvi ismereteik, hellyel-közzel ugyan hiányosabbak, mint korunk szentírás-magyarázóié, mégis az Istentől számukra az Egyházban kijelölt szerepüknel fogva, kitűnnek a mennyei dolgok bizonyos finomultabb felfogása által, nemkülönben csodálatos elmeélükkel, mellyel ők Isten szavának legrejtettebb mélységébe behatolnak, és napvilágra hozzák mindazt, ami Krisztus tanítását megvilágíthatja, és az életszentséget előmozdíthatja. Sajnos, a keresztény ókor értékes kincsei sok mai író előtt alig ismeretesek, és a szentírás-magyarázat történetének művelői még nem követtek el mindent, hogy gondosan fölkutassák és kellőképpen méltassák e nagyjelentőségű dolgokat. Bárcsak sokan akadnának, akik a katolikus szentírás-magyarázat szerzőit és műveit behatóan tanulmányoznák, hogy mintegy viszonteladják azokat a szinte végtelen kincseket, amiket azok fölhalmoztak, s így hatékonyan hozzájáruljanak ahhoz, hogy mindinkább nyilvánvaló legyen, meddig hatoltak be ők a szent könyvek tanításába és példát vegyenek tőlük az újkori szentírás-magyarázók, hogyan kell kitérni időszerű kérdésekre. Így végül is elérjük azt, hogy a régiek alaposága és lelki beszédmodora szerencsésen és termékenyítően párosul a modernek nagyobb képzettségével és haladottabb módszerével, s ez minden bizonnyal új gyümölcsöket terem a Szentírás soha eléggé alaposan nem művelt és ki nem aknázott területén.

²⁷ Zsid 4,12.

3. A szentírás-magyarázók külön feladatai

a) A szentírás-magyarázat mai állása

Joggal remélhető továbbá, hogy korunk is hozzájárulhat valamit a Szentírás alaposabb és pontosabb kifejtéséhez. Az előző korok magyarázói ugyanis sok kérdést – különösen a történelem terén – alig vagy elégtelenül tárgyaltak. Hiszen jóformán minden olyan ismeretük hiányzott, amely az ilyen kérdések behatóbb megvilágítására szükséges. Milyen nehezen elérhetők és mondhatni hozzáférhetetlenek voltak egyes pontok és adatok maguknak a Szentatyáknak, mutatják, hogy mást mellőzzünk, ismételt törekvéseik a Genézis első fejezeteinek kellő megvilágítására, és ugyanígy Szent Jeromos többszörös kísérletezése a zsoltárok oly lefordítására, hogy azoknak betű- és szószerinti értelme kitűnjék. Más bibliai könyveknél vagy helyeknél csak az újabb kor fedezett fel nehézségeket, miután az ókor behatóbb tárgyi megismerése új kérdéseket vetett fel, melyek a tények állásába mélyebb bepillantást nyújtanak. Ezért, akik a szentírástudomány állását hiányosan ismerik, helytelenül állítják, hogy napjaink katolikus magyarázójának nem marad hozzáfűzni valója ahhoz a teljesítményhez, amelyet a keresztény ókor elért. Ellenkezően: korunk sok olyant hozott felszínre, ami újabb megfigyelést és újabb felülbírálatot igényel és a mai magyarázót elmélyedő tanulmányra ösztönzi.

b) A szentíró egyéniségének figyelembevétele

De ha korunk újabb kérdéseket vet fel és új nehézségeket hoz, mégis, hála Istennek, a szentírás-magyarázatnak új értékes segédeszközöket is nyújt. E téren különösen említésre méltó, hogy a katolikus hittudósok a Szentatyák és mindenekelőtt Szent Tamás nyomán a bibliai sugalmazás természetét és hatásait pontosabban és tökéletesebben vizsgálták és adták elő, mint az elmúlt évszázadokban. E közben abból a gondolatból indultak ki, hogy a szentíró a bibliai könyv létrehozásában a Szentléleknek szócsöve vagy eszköze ugyan, de lelkes és értelmes eszköze, és ebből joggal következtetik, hogy az isteni behatásra úgy használja fel erőit és képességeit, hogy könnyűszerrel fel lehet ismerni a munkássága által keletkezett írásból az emberi szerző sajátosságait és, mondhatjuk, jellemző jegyeit és vonásait.²⁸ A szentírás-magyarázónak ezért minden szorgalmával meg kell állapítania, anélkül hogy az újabb kutatás nyújtotta tudást elhanyagolná, milyenek voltak a szentíró vagy bibliaíró sajátosságai és életkörülményei, milyen korban élt, milyen szóbeli és írásos forrásokat használt, milyen nyelvjárást alkalmazott. Ily módon tökéletesebben megismeri a bibliaírót, és hogy mit akart elérni művével. Mindenki számára nyilvánvaló: a kifejtő magyarázat legfontosabb szabálya, hogy pontosan meg kell határozni, mit szándékozott az író mondani. Már Szent Athanáz int minket: „Figyeljük meg itt, amint ennek a Szentírás minden más helyén is történnie kell, milyen alkalomból beszél az apostol. Pontosán és lelkiismeretes ügyeljünk arra, ki a szerző és mi végett írt, hogy félreértésből és tudatlanságból az igazi jelentéstől el ne távolodjunk”.²⁹

c) Az írói sajátosság figyelembevétele különösen történelmi vonatkozásban

Ámde a régi keleti szerzők szavaiban és írásaiban egyes kitételek irodalmi jelentése nem egészen olyan világos, mint a mai íróknál. Pusztán nyelvtani szabályokkal vagy nyelvészettel,

²⁸ Vö. XV. Benedek, *Spiritus Paraclitus* kezdetű körlevelét; *AAS* 12 (1920) 390. l., *EB* n. 461.

²⁹ *Contra Arianos* I, 54, PG 26. kötet 123. old.

vagy egyedül az összefüggésből nem lehet meghatározni azt, amit a régi keletiek szavakkal ki akartak fejezni. Ezért a magyarázónak mondhatni lélekben vissza kell térnie ezekhez a távoli évszázadokhoz, és a történelem, régiségtan, néprajz és más tudományok segítségével pontosan meg kell határozni, hogy a régi kor írói milyen irodalmi formákat alkalmaztak és használtak. A régi keletiek ugyanis gondolataik kifejezésére sokszor nemcsak más szóalakzatokat és beszédformákat használtak, mint mi, hanem sokszor olyanokat alkalmaztak, melyek saját korukban és embereiknél szokásosak voltak. A magyarázó előzetesen nem tudja rögtön megállapítani, melyek ezek a beszédformák, hanem csak a régi keleti írók szorgalmas tanulmányozásának segítségével. Ez a tanulmányozás, melyet az utóbbi évtizedekben nagyobb szorgalommal és figyelemmel végeztek, mint annak előtte, világosabban megmutatta, milyen beszédmodot használtak a régi korban a költői jellemzésre, az élet szokásainak és szabályainak ábrázolására és történelmi tények meg események elbeszélésére. Ez a tanulmányozás egyúttal világosan kimutatta, hogy a zsidó nép a történetírásban a hozzánk eljutott híradások régiségét, valamint a tények visszaadásának hűségét tekintve a régi Kelet minden más népét jelentősen felülmúlja. Mindez oly előny, melynek alapja bizonyára az isteni sugalmazás égi ajándékában és a bibliai történet előadásának igazán vallásos célkitűzésében rejlik.

Akinek azonban helyes fogalma van a Szentírás sugalmazásáról, az nem fog csodálkozni amiatt, hogy a szentíróknál, mint más régi szerzőnél is megtörténik, mégis fordulnak elő bizonyos ábrázolás és előadásformák, bizonyos sajátosságok, melyek kiváltképp a sémi nyelvekben lelhetők fel, állítások, melyeket megközelítőknél nevezhetnénk, túlzón jelképes beszédek, sőt néha látszólag ellentmondó kifejezések, melyek arra szolgálnak, hogy az előadott tények erősebben vésődjenek emlékezetbe. Hiszen a szentkönyvekből egy sem hiányzik ama beszédmodok közül, amelyeket régen az emberi nyelv, főleg Keleten, a gondolatok kifejezésére használni szokott, de csak úgy, hogy a használt beszédmod semmiképp sem mond ellent Isten szentségének és igazságosságának. Már a mindig éleselméjű Szent Tamás is mondja: „A Szentírás az istenit olyan alakban állítja elénk, amint azt az emberek tenni szokták”.³⁰ Amint ugyanis Isten lényegi Igéje mindenben hasonlóvá lett az emberekhez”, a bűnt kivéve,³¹ ugyanúgy Isten kijelentései, emberileg kifejezve mindenben hasonlókká lettek az emberi nyelvhez, a tévedést kivéve. Az isteni Gondviselésnek ezt a „leereszkedését” már Aranyszájú Szent János magasztalta, és jelenlétét a szentkönyvekben ismételtelen kimutatta.³²

Ezért a katolikus szentírás-magyarázónak a Szentírás kifejtésénél és tévedésnélküliségének kimutatásánál – okos mértékben – használnia kell ezt a segédeszközt is, hogy a szentírástudomány mai követelményeinek megfeleljen. Ki kell tehát derítenie, mit jelent a szentíró-használt beszéd és irodalmi mód a helyes és találó magyarázat számára, és meggyőződve kell lennie, hogy munkájának ezt a részét a katolikus szentírás-magyarázat nagy hátránya nélkül el nem hanyagolhatja. Gyakran ugyanis –, hogy csak ezt az egyet említsük –, ha egyes emberek újra meg újra kifogásolják, hogy a szentírók eltértek a történelmi hűségtől vagy kevésbé hűségesen adták elő a tényeket, nyilvánvaló, hogy csak azokat a régiéknél szokásban lévő beszédmodokat és elbeszélő műfajokat alkalmazták, amelyeket a kölcsönös érintkezésben mindenütt használni szoktak és a mindennapi használatban elismerten megengedetteknek tekintettek. A méltányosság és igazságosság ezért megköveteli, hogy ezeket a kifejezésmódokat – ha Istennek emberi módon tett, embereknek adott kinyilatkoztatásában előfordulnak –, éppoly kevésbé tekintsük tévedéseknek, mint ha

³⁰ *Comment. ad Hebr.* I. f., 4. olvasmány.

³¹ *Zsid* 4,15.

³² Vö. pl. *In Gen.* I, 4, (PG 53. kötet 34–35. o.); *In Gen.* II, 21 (uo. 121. o.); *In Gen.* III, 8 (uo. 135. o.); *Hom. 15 in Joan.*, ad I, 18 (PG 59. kötet 97. k. o.).

azok a mindennapos életben fordultak volna elő. Ha tehát ismerjük a régiek beszéd- és írásmódjait, és helyesen ítéljük meg azokat, akkor sok olyan vádat utasíthatunk vissza, mely a Szentírás megbízhatósága és történelmi hűsége ellen szól.

Éppily hasznos e kérdés tanulmányozása a szentíró gondolatainak mélyebb és világosabb megértésére is.

d) A bibliai régiségtan művelése

A szentírástudomány képviselőinek tehát erre is kellő figyelemmel kell lenniök, és semmit sem szabad figyelmen kívül hagyniok, ami újat a régi történelem és irodalomtörténet kutatása felszínre hozott, és ami elősegíti, hogy a régi írók szándékát, gondolkodását, írás és elbeszélésmódját helyesen megértsük. E téren a katolikus világiak is gondolják meg, hogy nemcsak a profán, világi tudományoknak tesznek hasznos szolgálatot, hanem a kereszténység felé is a legnagyobb érdemet szerzik, ha minden telhető buzgóságukkal és szorgalmukkal az ókor felderítésére és megvizsgálására szentelik magukat, és ha tőlük telhetően segédkeznek ilyen, mindmáig megoldatlan kérdések megoldásában. Minden emberi megismerés, ha nem is vallásos természetű, már önmagában tartalmazza saját méltóságát és nagyságát, minthogy véges részesedés Isten végnélküli megismerésében. Ha pedig arra használják, hogy olyan kérdéseket világítsanak meg vele erősebben, melyek Istent és az Istenre vonatkozót érintik, akkor azáltal új, magasabb méltóságot és avatást nyernek.

4. Nehezebb kérdések kezelésének módjai

a) Szerencsésen megoldott kérdések. A bonyolult kérdések kezelésének módja. Nehézségek, melyeket az újabb kutatás megoldott.

A régi Kelet előbb említett behatóbb kivizsgálásának, a Szentírás eredeti szövege pontosabb tanulmányozásának, a Szentírás és a Kelet nyelveinek tökéletesebb ismeretének – Isten segítségével – általában az lett a szerencsés következménye, hogy most már sok olyan homályos kérdést megoldottak, melyet elődünk, XIII. Leó idejében az Egyházon kívül álló, vagy éppenséggel ellenséges bírálók a szentkönyvek valósága, kora, meg nem hamisíttósága és történelmi megbízhatósága ellen felhoztak. A katolikus magyarázók helyesen használták ugyanazokat a tudományos fegyvereket, melyekkel az ellenfelek sokszor visszaéltek, és így olyan magyarázatokat adtak, melyek egyfelől a katolikus tanítással és az igazi régi hagyománnyal összhangban állnak, másfelől pedig helytállnak azokkal az ellenvetésekkel szemben, melyeket az újabb kutatások és leletek támasztottak, vagy korunk régiségtana megoldatlanul hagyott. Így történt, hogy a Szentírás tekintélye és történelmi hűsége iránti bizalom, mely a számos támadás következtében sok emberben megingott, ma a katolikusoknál helyreállt. Sőt nem katolikus írók sem hiányoznak, akiket a nyugodt és tárgyilagos kutatás arra vezetett, hogy legalább is itt-ott feladják az újabb nézeteket, s visszatérjenek a régibb felfogásokhoz. A helyzetnek ez a változása jórészt ama kitartó munkának köszönhető, mellyel a katolikus magyarázók a nehézségek és hátrányok minden fájának ellenére teljes erejükből arra törekedtek, hogy a tudományos kutatásnak a régiségtan, a történelem és a nyelvtudomány terén elért mai eredményeit az újabb kérdések megoldására hasznossá tegyék.

b) Megoldatlan vagy megoldhatatlan nehézségek

De senki sem csodálkozhat azon, hogy mindmáig vannak kérdések, melyek nincsenek maradéktalanul tisztázva, és ma is fennállnak még nehézségek, melyek sok munkát adnak a

katolikus szentírás-magyarázóknak. A tények ilyen állásánál természetesen nem szabad kedvet veszíteni. Azt se feledjük, hogy az emberi tudomány sem halad másképp, mint a természet. A kezdeményező vállalkozások lassan nőnek, és gyümölcsre is csak sok munka után lehet szert tenni. Így történt ez több kérdéssel, mely a múltban megoldatlan és magyarázatlan maradt, és csak a jelenben, a vonatkozó ismeretek előrehaladásával, intéződött el szerencsésen. Ezért remélhető, hogy azokat a nehézségeket is, melyek ma még teljesen bonyolultaknak és áthatolhatatlanoknak látszanak, fáradhatatlan munkával véglegesen tisztázzák az idők folyamán. Ha sokáig késik az áhított megoldás és a szerencsés eredményt nem nekünk szánták, hanem talán csak későbbi nemzedékeknek, úgy emiatt senki sem bánkódhatik, mert nekünk is szól az, amit a szentatyák, mindenekelőtt Szent Ágoston annakidején hangsúlyoztak:³³ Isten az általa sugalmazott szent könyvekben szándékosan hagyott nehézségeket, hogy elmélyítő tanulmányozásra és kutatásra ösztönözzön minket, és üdvösen, kellő alázatosságban nevelődjünk, értelmünk véges határainak tudatában. Ezért még az sem volna csodálatos, ha egyik vagy másik nehézségre egyáltalán nem adódnék megnyugtató válasz. Hiszen ezekben oly homályos dolgokról van szó, melyek túl messze esnek a jelentől, vagy a mai kor tapasztalataitól, és a szentírás-magyarázatnak is lehet, mint bármely más komoly tudománynak, olyan titka, mely a mi értelmünknek hozzáférhetetlen, és semmiféle fáradozással sem oldható meg.

c) Törekvés a pozitív megoldásokra

Mindazonáltal a tények ilyen állásánál a katolikus szentírás-magyarázónak, akit alkotó és erős szeretet lelkesít szakmája iránt és az Anyaszentegyháznak őszinte híve, semmi esetre sem szabad magát távoltartania attól, hogy újra meg újra a bonyolult, mindezideig megoldatlan nehézségekhez nyúljon. Tegye ezt azért, hogy pozitív megoldást dolgozzon ki, oly megoldást, mely az Egyház tanításával, különösen a Szentírás teljes tévedésnélküliségéről szóló hagyománnyal egyezik, de közben a világi tudományok eredményeivel is számot vet. E derék tudósok munkásságát az Úr szőlőjében nemcsak helyesléssel és igazságossággal, hanem szeretettel is kell megítélnünk. E kötelességre gondoljon az Egyház többi fia is, és mindenekelőtt tartsa magát távol attól a kevésbé okos törekvéstől, mely azt mondja, minden újat, már azért is, mert új, támadni vagy kétségbe kell vonni. Különösen is tartsák szem előtt, hogy az Egyház hozott rendelkezései és törvényei a hites erkölcstanra vonatkoznak, és a sok dolog közt, melyet a Szentírás, a törvénykönyvek és a történeti könyvek, a bölcsesség- és prófétai irodalom tartalmaz, csak kevés akad, melynek értelmét az Egyház hivatalos tekintélye megmagyarázta, és oly pontok sem akadnak sokkal számosabban, melyekben a szentatyák megegyeznek. Ennek következtében sok, mégpedig egészen fontos olyan kérdés van, melynek magyarázásánál és tárgyalásánál a katolikus szentírás-magyarázónak teljes mértékben szabad és kell is használnia éleslátását és tehetségét, hogy teljes erejéből munkálkodjék a közjó előmozdítására, az egyházi tudomány állandó előhaladására, az Egyház megvédésére és megbecsülése fokozására. Az Isten gyermekeinek ez az igazi szabadsága, mely egyrészt hűségesen kitart az Egyház tanítása mellett, másrészt a világi tudományok minden segítségét hálásan Isten adományának tekinti és így használva fel is, támogatva mindenki nemes törekvése által, feltétele és forrása minden igazi sikernek és a katolikus tudományok tartós előmenetelének. Találón nyilatkozik erről felejtethetlen elődünk, XIII. Leó, amikor ezt mondja: „Sokaknak különféle együttes munkája esetén csak

³³ Vö. Szent Ágoston: *Epist.* 149. ad Paulinum n. 34. (PL 33. kötet 644. o.); *De diversis quaestionibus* q. 53, n. 2 (uo. 60. kötet 36. o.); *Enarr. in Ps.* 146, n. 12 (uo. 37. kötet 1907. o.).

akkor szabad nagy előmenetelre gondolnunk ebben a tudományban, ha a szívekben egyetértés van, és ha az elvek biztos alapokon állnak”.³⁴

5. A szentírástudomány gyakorlati alkalmazása a lelkipásztorkodásban

a) A Szentírás használása a lelkipásztorkodásban

A katolikus szentírás-magyarázat csaknem két évezred alatt hatalmas munkát végzett, hogy Isten szavát, amelyet a Szentírásban kaptak, az emberek mindig mélyebben és tökéletesebben megértsék, és minél bensőségesebben szeressék. Aki szemügyre veszi ezt az eredményt, az könnyen beláthatja, hogy a híveknek, de különösen a papoknak komoly kötelességük, hogy ezt a kincset, melyet annyi évszázad folyamán a legnagyobb elmék gyűjtöttek össze, most már bőségesen és hűségesen használják. Isten nem azért adta az embereknek a szent könyveket, hogy kíváncsiságukat kielégítse, sem azért, hogy munkára vagy kutatásra anyagot nyújtson, hanem az apostol szavai szerint azért, hogy a Szentírás „a Jézus Krisztus iránti hit révén oktasson minket az üdvösségre, és hogy az Isten embere tökéletes, minden jótettre kész legyen”.³⁵ A papok tehát, akikre a hívek örök üdvösségének gondját bízta, tanulmányozzák elmélyülve a szent könyveket, és tegyék őket sajátjukká imádság és elmélkedés által, osszák szét az isteni kinyilatkoztatás mennyei kincseit szentbeszéd, homíliák és buzdítások által, igazolják a katolikus tanítást a Szentírás szavai által, és világítsák meg a katolikus tant a szent történetből, különösen Krisztus Urunk evangéliumából vett találó példákkal. Minde tevékenységénél azonban lelkiismeretes gonddal kerüljék azokat az alkalmazásokat, melyek csak személyes önkényből származnak és messziről kerülnek elő. Ennek az ellenkezője nem az Isten ígéje komoly használata volna, hanem visszaélés vele. Sokkal inkább úgy adjanak elő mindent, tárgyilagosan, világosan és érthetően, hogy a híveket ne csak az igazi lelki életmódra serkentsék és lelkesítsék, hanem mélyebb tiszteletre is indítsák a Szentírás iránt. A főpásztorok törekedjenek arra, hogy a rájuk bízott hívek körében e tisztelet nyomatékosabban napról-napra tökéletesedjen, és karolják fel azt a törekvést, mely apostoli lelkületű férfiak közreműködésével a Szentírás iránti tiszteletet és szeretetet a katolikusok között dicséretreméltó módon fölébreszteni és felvirágoztatni igyekszik. Fordítsák tehát jóakarataikat és támogatásukat olyan egyesületekre, amelyek azon fáradoznak, hogy a Szentírást, különösen az evangéliumokat a hívek között terjesszék és naponkénti buzgó olvasásukat a keresztény családok körében előmozdítsák. Az egyházi tekintély jóváhagyásával kiadott saját anyanyelvű szentírás-fordításokat buzdító szavakkal és ahol ezt a liturgikus szabályok megengedik, megfelelő fölhasználó alkalmazással is támogassák. Vagy maguk tartsanak nyilvános előadásokat és értekezéseket bibliai kérdésekről, vagy tartassanak ilyeneket jól iskolázott szellemű írók által. A folyóiratokat, melyeket a különféle országokban dicséretreméltóan és nagy haszonnal kiadnak, minden lelkipásztor minden erejével támogassa, és megfelelő módon terjessze, akár bibliai kérdések tudományos tárgyalását és bemutatását szorgalmazza ezek a kiadványok, akár az ilyen vizsgálatok eredményeit dolgozzák fel a lelkipásztorkodás vagy a hívők lelki igényei szempontjából. Legyenek a lelkipásztorok meggyőződve, hogy hatásos segítségükre lesz a lelkipásztorkodásban mindez és minden más vállalkozás, melyet az apostoli buzgóság és az Isten szava iránti igaz szeretet alkalmasnak talált erre a fölséges célra.

³⁴ *Vigilantiae*, Apostoli levél; XIII. Leó *Acta* XXII. 237. l., *EB* n. 136.

³⁵ Vö. *2Tim* 3,15.17.

b) A Szentírás tanítása a papnevelő intézetekben

Ámde senkinek sem kerülheti el a figyelmét, hogy a papok nem felelhetnek meg teljesen ezeknek a követelményeknek, ha szemináriumi éveikben nem sajátítottak el cselekvő és tartós szeretetet a Szentírás iránt. Ezért a püspökök, akikre a szemináriumok atyai gondozása hárul, gondosan ügyeljenek arra, hogy e téren semmit el ne mulasszanak, ami e cél elérésére szolgálhat. A Szentírás tanárai úgy adják elő a bibliai tananyagot, hogy azt a papjelölteknek, akiket a papságra és lelkipásztorkodásra nevelnek, valóban át is adják. Ezenfelül neveljék beléjük azt a szeretetet a szentírástudomány iránt, amely nélkül az apostolkodás nem hozhat gazdag gyümölcsöt. A magyarázatnál mindenekelőtt a teológiai tartalomra figyeljenek, kerüljenek minden fölösleges kitétel, és ne időzzenek olyan kérdéseknél, melyek inkább a kíváncsiságot elégítik ki, anélkül, hogy az igazi tudományt és az egészséges lelkiséget előbbre vinnék. A szószerinti és főleg a hittudományi értelmet adják elő oly alaposan, magyarázzák meg oly tárgyilagosan, és vessék lelkükbe oly lelkesen, hogy hallgatóik úgy járjanak, mint Krisztus tanítványai az emmauszi úton, amikor azok az Úr magyarázata hallására felkiáltottak: „Nemde gerjedez vala szívünk bennünk, amint szólott az úton és megfejtette nekünk az írásokat?”³⁶ Ily módon legyen a Szentírás az Egyház jövőendő papjai számára lelki életük tiszta, elzárhatatlan forrása, az igehirdetésnek pedig, melyet magukra vesznek, tápláléka és ereje. Így e fontos tárgy tanárai a szemináriumokban elérik céljukat, magukévá tehetik a boldog tudatot, hogy hatásosan hozzájárultak a lelkek üdvösségéhez, az Egyház céljának, és Isten dicsőségének és magasztalásának előmozdításához, és valóban apostoli munkát hajtottak végre.

c) Isten szavának jelentősége a háborús időben: vigasz a szenvedésekben; mindenki számára az igazság útja

Amit az előző fejezetekben kifejtettünk, Tisztelendő Testvérek és Kedves Fiaink, az minden korra érvényes, de különösen a mi gonddal terhes napjainkra, amelyekben csaknem minden nép és nemzet, a bajok és szerencsétlenségek tengerébe süllyedt, az embertelen háború romot romra halmoz és vérfürdőt vérfürdőhöz önt, s a népek egymásiránti elkeseredett gyűlölete oly sok emberben – amint fájdalommal tapasztaljuk – nemcsak a keresztény mérséklet és szeretet, hanem a nemes emberiség minden érzelmét kioltotta. Ki más tudja az emberi közösség e halálos sebeit meggyógyítani, mint az, akihez az apostolfejedelem szeretettel és bizalommal szól: „Uram, kihez menjünk? Az örök élet igéi nálad vannak”.³⁷ Őhöz, irgalmas Megváltónkhöz kell tehát minden erőnkől mindenkit visszavezetnünk. Ő a szomorúak isteni vigasztalója, Ő mindenki számára, mind az uralkodók, mind az alattvalók számára a valódi igazság, igazi jogosság és szívélyes szeretet tanítója. Ő, és csak Ő lehet a béke és nyugalom biztos alapja és hatásos védelme. „Más alapot senki sem vethet azon kívül, amely vettetett, és ez Jézus Krisztus.”³⁸

Krisztust azonban, üdvösségünk megteremtőjét, annál tökéletesebben fogja mindenki megismerni, bensőségesen szeretni és hűségesen követni, minél inkább buzdítanak mindenkit a Szentírás, különösen az Újszövetség ismeretére és átmélkedésére. Mert Szent Jeromos mondja: „A Szentírást nem ismerni annyi, mint Krisztust nem ismerni”³⁹ és „ha van valami, ami fenntartja a bölcslet ebben az életben és megóvni engedi a világ szorongattatásaiban és zavaaraiban a pártatlanságot, azt gondolom, hogy az elsősorban a Szentírás átmélkedése és

³⁶ Lk 24,32.

³⁷ Jn 6,69.

³⁸ IKor 3,11.

³⁹ Szent Jeromos *In Isaiam, prologus*, PL 24. kötet 17. o.

ismerete”.⁴⁰ Akit áskálódás és szerencsétlenség sújt, itt igazi vigasztalást és isteni erőt meríthet a szenvedésre és az állhatatosságra. Itt, a szent evangéliumokban nyilatkoztatja ki magát Krisztus, a legnagyobb és legtökéletesebb eszménye az igazságosságnak, a szeretetnek és az irgalomnak. Itt a megkínzott, gondterhelt emberi nem számára megnyílnak az isteni kegyelem forrásai, amelyek nélkül a népek és népek vezetői közös nyugalmat és lelki egyetértést sem teremteni, sem fönntartani nem tudnak. Itt végül mindenki megismerheti Krisztust, aki „minden fejedelemség és hatalmasság feje”⁴¹ és aki „Istentől jött hozzánk, bölcsességünké lett és igazságunkká és megszentelődésünké és megváltásunkká”.⁴²

---

⁴⁰ Ugyanő *In Ephesios, prologus*, PL 26. kötet 439. o.

⁴¹ *Kol* 2,10.

⁴² *IKor* 1,30.

Befejezés

Buzdítás a szentírástudomány művelőihez

E sorokban előadtuk és figyelmetekbe ajánlottuk azokat a követelményeket, melyeket korunk igényei a Szentírás tanulmányozása fejlesztésére támasztanak. Így már csak az marad hátra, Tisztelendő Testvérek és Kedves Fiaink, hogy atyai szeretettel köszöntsük és buzdítsuk a szentírástudomány minden képviselőjét, az Egyház hű fiait, hogy ennek tanítását és irányítását híven kövessék, mikor ily magasztos feladatra hivatottak. Egyúttal bátorítva biztatjuk őket, hogy mindennap új erővel, teljes buzgósággal és minden igyekezettel feleljenek meg e magasztos feladatnak, melyre vállalkoztak. Azt mondjuk: Magasztos feladat. Mert van-e magasztosabb feladat annál, mint Isten igéjét, mely a Szentlélek közreműködésével lett az embereké, kutatva vizsgálni, magyarázni, a híveknek előadni, s a hitetlenek ellenében védeni? Ebből a lelki eledelből táplálkozik a szentírás-magyarázó lelke és erősödik meg a hitre gondolva, a reményben vigasztalásra találva és a szeretetre felbuzdulva”.⁴³ „E tanulmányok között élni, ezeket az igazságokat vizsgálni, semmi mást nem ismerni, semmi mást nem keresni, nem úgy tűnik-e fel nektek, mintha már itt a földön az égből laknátok?”⁴⁴ Ugyanezzel az eledellel tápláljátok a hívek lelkét is. Ebből merítsétek Isten megismerését és szeretetét, a haladást a lelki életben és a szívbeli boldogságot.

A Szentírás magyarázói tehát teljes lélekkel szenteljék magukat e szent feladatnak. „Imádkozzanak, hogy értsenek.”⁴⁵ Igyekezzenek, hogy napról-napra mélyebben hatolhassanak a szentkönyvek titkaiba, tanítsák és hirdessék az igét, hogy Isten igéjének kincsei mások számára is hozzáférhetőkké váljanak. Korunk szentírás-magyarázói nemes versenyre kelve, minden erejükkel törekedjenek elérni azt, amit az előző évszázadok szentírás-magyarázói oly nagyszerű eredménnyel vittek végbe. Amint a múltban, úgy ma is legyen az Egyháznak sok kiváló szentírás-magyarázó tudósa, hogy munkájuk és tevékenységük következtében a hívek megvilágosodást, buzgóságot és örömet merítsenek a Szentírásból. E fontos és nehéz feladat végzésében találjanak ők is „vigasztalást a szentkönyvekben”⁴⁶ és gondoljanak a megígért jutalomra, mert róluk is áll: „Az értelmesekek ragyogni fognak, mint az égből fény, és akik az igazságra oktattak sokakat, tündökölnek örökkön-örökké, miként a csillagok”.⁴⁷

Szívből kívánjuk az Egyház minden fiának, jelesül a szentírástudomány tanárainak, a fiatal papjelölteknek és az egyházi szónokoknak, hogy Isten szaváról folyton elmélkedve, megízleljék, mily jó és kedves az Úr Lelke.⁴⁸ E szándékkal mindnyájatoknak, Tisztelendő Testvérek és kedves Fiaink, az égi kegyelmi ajándékok zálogaként és atyai jóindulatunk jeléül szeretettel adjuk az Úrban apostoli áldásunkat.

Kelt Rómában Szent Péternél, 1943. szeptember hó 30-án, Szent Jeromosnak, a szentírástudomány legnagyobb tanítómesterének ünnepén, pápaságunk ötödik esztendejében.

XII. Pius pápa.

⁴³ Vö. Szent Ágoston *Contra Faustum* XIII, 18, PL 42. kötet 294. o., *CSEL* 25. kötet 400. l.

⁴⁴ Szent Jeromos *Ep.* 53, 10, PL 22. kötet 549. o., *CSEL* 54. kötet 463. l.

⁴⁵ Szent Ágoston *De doctr. christ.* III, 56, PL 34. kötet 89. o.

⁴⁶ *IMak* 12,9.

⁴⁷ *Dán* 12,3.

⁴⁸ Vö. *Bölcs.* 12,1.